

Õpetajast õpetlaseks – Kyra Robert 100. Uurija töö kultuuriloolises Baltika kogus

Kyra Robert (1916–1997)

■ 16. septembril 2016 tähistasid Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu ja Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus ettekandepäevaga „Õpetajast õpetlaseks – Kyra Robert 100. Uurija töö kultuuriloolises Baltika kogus“ Teaduste Akadeemia saalis Eesti ühe viljakama raamatukogutegelase ja Tallinna raamatukogude ajaloo uurija Kyra Roberti 100. sünniaastapäeva.

Ettekandepäeva toimumine Teaduste Akadeemia saalis Kohtu tänav 6 oli sümbolne iseäranis seetõttu, et Kyra Roberti töö toonases ENSV Teaduste Akadeemia Keskraamatukogus sai 1952. aastal alguse just seal, mille keldris asusid siis endise baltisaksa teadusseltsi Eestimaa Kirjanduse Ühingu (Estländische Literärische Gesellschaft, 1842–1940) raamatukogu fondid ehk nn. Toompea või keldrifond.

Peterburis Eesti õpetajate peres sündinud ja saksa keele pedagoogi haridusega Kyra Robert (1916–1997) töötas küll suure osa oma elust just raamatukogus, hilisemas Baltika ja haruldaste raamatute osakonnas (1952–1997), kuid jõudis oma elu jooksul pidada siiski mitut ametit ning elada väga mitmekülset ja viljakat elu.¹

Lapsepõlvele Peterburis, Tallinnas ja Tartus

järgnesid kooliaastad Tartu ja hiljem Läänemaa Õpetajate Seminari algkoolis. Lõpetanud 1935. aastal Tallinna pedagoogikumi algkooliõpetaja kandidaadina, asus noor neiu Tartu Ülikooli rahva- ja riigimajandust õppima. Õppimise kõrvalt alustas ta 1937. aastal tööd õpetajana Kivimäe ja Rahumäe algkoolides. 1947. aastal on talle omistatud seitsmeklassilise kooli õpetaja kutse saksa keele alal.

Kooliõpetajana sai Kyra Robert Nõmme koolides töötada siiski vaid 1952. aastani, kui ta sunniti omal soovil sellelt töölt lahkuma enda ajakirjandusliku tegevuse tõttu Saksa okupatsiooni ajal. Suvereporteri töö ajalehele Eesti Sõna aastatel 1943 ja 1944² oli olnud Roberti jaoks oluline lisateenistus, sest pere oli neil aastatel sattunud raskesse olukorda. Isa Ado Robert suri 1943. aastal tuberkuloosi, õde Asta oli sama haigusega sanatoorsel ravil.

Olukorras, kus 15-aastasele õpetajatööle oli tõmmatud peale järsk kriips, leidis 36-aastane Kyra Robert esialgu ajutist, kuid tänu oma heale saksa keele oskusele peatselt juba püsivat tööd tollases ENSV Teaduste Akadeemia Keskraamatukogus. Keeleoskuse põhjal kutsuti ta ametisse endist Eestimaa Kirjanduse Ühingu

¹ Eluloolist informatsiooni Kyra Roberti kohta sisaldab Eesti raamatukogunduse biograafiline andmebaas: <http://ery.tlulib.ee/index.php?id=1947>

² Ülevaate Kyra Roberti kirjutistest saab Gerli Kanguri diplomitööst „Raamatuloolane Kyra Robert (1916–1997)“. Digitaalkoopia ETERA-s: <http://www.etera.ee/s/IIBZU07XIG>

raamatukogu sisaldavasse Toompea fondi, mis oli Ajaloomuuseumist 1950. aasta lõpus üle antud Teaduste Akadeemia Raamatukogule, ja kus töötas juba Voldemar Miller. Siitpeale pühendus Kyra Robert vanadele ja haruldastele raamatutele. Tema elutööks kujuneski selle baltisaksa teadusühingu raamatukogu korrastamine ja kirjeldamine ning selle ajaloo ja kujunemise uurimine. Iseäranis hinnatud on Kyra Roberti panus nimetatud ühingu raamatukogu vanima osa, ühtlasi vanima teadaoleva Eesti alal tegutsenud avaliku raamatukogu ehk nn. Oleviste raamatukogu uurimisel ja kirjeldamisel.

Tartu ülikoolist, mis oli tal 1940. aastal majanduslikel põhjustel lõpetamata jäänud, sai Robert diplomi uuel erialal 1962. aastal, olles alates 1956. aastast kaugõppes õppinud raamatukogundust ja bibliograafiat. Ehkki Robert jätkas õpinguid ENSV TA aspirantuuris, jäi kandidaadikraad kaitsmata. Alles 1993. aastal omandas ta magistrikraadi toonases Tallinna Pedagoogikaülikoolis raamatuteaduse alal, esitades kaitsmiseks oma uurimused Tallinna trükinduse ajaloost läbi kolme sajandi. 1992. aastal pälvis Robert oma uurimuste eest Friedrich Puksoo preemia, 1996. aastal Eesti Kultuurkapitali elutöötoetuse ja Eesti Teaduste Akadeemia medali. Alates 1994. aastast oli Robert Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu auliige.

Kyra Robertile pühendatud eesti- ja saksa-keelsel ettekandepäeval meenutati tema tööd ja tähtsust kultuurilooliste Baltika kogude uurimisel. Ettekande Robertist pidas siinkirjutaja, näidati Eesti Rahvusringhäälingu arhiivis säilitatavat dokumentaalfilmi „Eestiaegsed inimesed: Kyra Robert“ (1997, režissöör Peep-Toivo Puks). Oma meenutussõnad Kyra Roberti mälestuseks esitasid või olid saatnud Soome Helsingi Ülikooli Raamatukogu kauaaegne direktor (1976–2001) ja Soome raamatu-uurija Esko Häkli,³ Saksamaa Liitvabariigi esimene suursaadik Eestis (1991–1995) Henning von Wistinghausen,⁴ Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse direktor Jaan Undusk ja Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu direktor Andres Kollist.

Kyra Roberti meenutamise kõrval oli oluline koht tema uurimistööd kas otseselt või kaudselt jätkavatel ettekannetel. Kyra Robert, kes ühendas endas nii raamatukoguhoidja kui ka uurija rollid, on väga sobiv eeskuju loomaks ja hoidmaks sildu uurijate ning raamatukogude töötajate vahel.

Tallinna 17. sajandi trükiste retrospektiivsest bibliografeerimisest, mida alustas oma uurimistööga just Kyra Robert, rääkis raamatuloolane ja Kyra Roberti endine kolleeg Tiiu Reimo koos rahvusbibliograafia peaspetsialisti Helje-Laine Kannikuga akadeemilisest raamatukogust.

17. sajandit käsitlesid ka Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse vanemteaduri Martin Klökeri ning Tartu ja Tallinna ülikooli raamatukogude pärgamentide ja köidete uurija Kaspar Kolgi ettekanded. Klöker tutvustas oma ettekandes üht TLÜ AR Baltika kogus säilitatavat ja seni vähe uuritud raamatute kataloogi,⁵ mille Robert on varasematele uurijatele (Johann Ernst Wehrmann) tuginedes dateerinud 1803. aastasse, kuid mille tegelikult päritoluaajaks pakkus Klöker 17. sajandi algust. Põhjalikum uurimist vajab Klökeri sõnusti aga see, kas nimetatud kataloogi näol on tegemist Oleviste või mõne muu kogu kataloogiga. Kui see osutub siiski Oleviste kataloogiks, siis on suure tõenäosusega tegemist varasema raamatukataloogiga kui seni nn. Bröckeri nimestikuna tuntud käsikirjaline kataloog 1658. aastast.⁶

Kaspar Kolk vaatles lähemalt omaaegse Oleviste raamatukogu kolme erinevat komplekteerumise allikat ehk Reinhold Gristi raamatukogu (Oleviste kirikule üle antud 1551, 137 köitest pärandinimekirjas säilinud 50), Rakvere frantsisklaste kloostrit pärandit (1564, säilinud kümmekond köidet) ja Tallinna kodanike annetusi (üle antud 1550-ndatel, säilinud 41 köidet).

Eesti Rahvusraamatukogu vanemteadur Piret Lotman rääkis oma ettekandes „Kirjatäht ja elu varauusaegsetes eestikeelsetes luterlikes katekismustes“ väärtushinnangute ning inimese elu puudutavate mõistete (nagu nt. armastus, viha, ligimine, vastutus või vabadus) muutumisest ajas katekismustes sisalduva põhjal.

Endine TLÜ AR Baltika stipendiaat, ajaloo-

³ Esko Häkli meenutus ilmub ajakirjas Raamatukogu 2016, nr. 5.

⁴ Henning von Wistinghauseni meenutus ilmub käesolevas Tuna numbris.

⁵ Catalogus librorum bibliothecae D. Olai. Latini Libri in Fol. Reavl 1803. Digitaalkoopia ETERAs: <http://www.etera.ee/s/zNE7FFCz05>

⁶ H. Bröcker. Verzeichnüs derer Bücher, so von der alten Revalschen Bibliothec, sent Ao. 1552 Überblieben, und jetzo, in S. Olai Kirche, annoch vorhanden sind. Reval, 1658. Digitaalkoopia ETERAs: <http://www.etera.ee/s/6HPfIe4D4>

lane Michael Rocher käsitles 18. sajandi Eesti-
maa koolikorraldust ning Halle koolipraktika ja
koolikorralduslaste teadmiste eksporti Eesti- ja
Liivimaale.⁷

Ettekandepäeva lõpetas põnev sissevaade
Euroopa 16. kuni 19. sajandi väljamõeldud ilmu-
miskohtade ja kirjastajate praktikasse. TLÜ AR
e-teavikute spetsialistina töötav ajaloolane Lauri
Frei tutvustas huvitavaid näiteid, kus Tallinna või
Narvat on kasutatud fiktiivse trükikohana või
kus mõni eesti kultuuriloo seisukohalt oluline
trükk (August von Kotzebue või hilisema Tartu
ülikooli rektori Friedrich Maximilian von Klin-
geri oma) on ilmunud valenime all väljamõeldud
kohas.⁸ Selline praktika oli levinud eeskätt n.-ö.
jälgede segamiseks kas siis tundliku poliitilise
või ka näiteks erootilise sisuga kirjanduse trük-
kimisel.

Ettekandepäeval osales üle 50 inimese, kelle
hulgas oli nii raamatukogude kui ka arhiivide
ning teiste uurimis- ja mäluasutuste töötajaid.
Kyra Roberti meenutustest ning ettekannetest
jäi kõlama, et vajadus raamatukogude töötajate
järel – iseäranis sellise kogu juures, nagu seda
on Baltika kogu –, kes orienteeruksid kogudes
tõepoolest nagu omas kodus ja oskaksid luge-
jat-uurijat juhatada nende allikate juurde, mille
olemasolust tal ei pruugi aimugi olla, on jätku-
valt väga aktuaalne. Ning et avastused raamatu-
kodus ei ole ka 2016. aastaks end ammendanud,
nagu tõestas Martin Klõkeri ettekanne.

Lõpetuseks tahaks meenutada Jaan Unduski
sõnu ja pidada austusega meeles seda koostööd,
mis valitses raamatukogutöötaja Kyra Roberti
ja kirjanik Jaan Krossi vahel, kes, nagu Undusk
viitas, tänas oma triloogia „Kolme katku vahel“
ilmumisel 1970. aastal südamest nii Kyra Ro-
bertit kui ka Baltika ja haruldaste raamatute
osakonna juhatajat Voldemar Millerit.⁹

Aija Sakova

Aija Sakova

(1980), PHD, võrdlev kirjandusteadlane,
Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu
arendus- ja kommunikatsioonijuht,
Rävala pst. 10, 15042,
aija.sakova@tlulib.ee

⁷ Michael Rocheri artikkel Baltikumi koolikorraldusest 18. sajandil ilmub kogumikus „Vana Tallinn“ 2016. aastal.

⁸ Fiktiivsete ilmumiskohtade praktikast Narva trükikoja näitel on Lauri Frei kirjutanud ka ajakirjas Raamatu-
kogu: L. Frei. Narva kirjastaja ja trükkal Joseph Drobinsky: Eesti oma Pierre Marteau. – Raamatukogu 2016,
nr. 2, lk. 34–36.

⁹ Jaan Kross avaldab raamatu „Kolme katku vahel“ (Tallinn, 1970) eessõnas tänu: „ENSV TA Teadusliku
Raamatukogu haruldaste ja käsikirjaliste raamatute sektori töötajaile, eriti seltsimeestele V. Millerile ja
K. Robertile selle eest, et abivalmidus, mida nad mulle kõikvõimaliku materjali söelumisel osutasid, nii harul-
dasel määral ulatus üle parimagi kohusetäitmise piiride.“